

7. Bukowski Z. Ustrój samorządu terytorialnego / Bukowski Z., Jędrzejewski T., Rączka P. – Toruń: Dom Organizatora, 2003. – 384 s.
8. O samorządzie powiatowym: ustawa z dn. 5 czerwca 1998 r. // Dziennik Ustaw. – 2001. – № 142. – Poz. 1592.
9. O samorządzie województwa: ustawa z dn. 5 czerwca 1998 r. // Dziennik Ustaw. – 2001. – № 142. – Poz. 1590.
10. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09 квітня 1999 р. № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20. – Ст. 190.
11. Адміністративне право України: підруч. [для юрид. вузів і фак.] / [Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.М. Гаращук та ін.]; за ред. Ю.П. Битяка. – Х.: Право, 2001. – 528 с.
12. Кодекс адміністративного судочинства України: [наук.-практ. комент.] / [Н.О. Армаш, О.М. Бандурка, А.В. Басов та ін.]; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. А.Т. Комзюка. – К.: Прецедент; Істина. – 823 с.
13. Leocski Z. Ustrój i zadania samorządu terytorialnego w Polsce / Z. Leocski. – Poznań: Dom Wydawniczy "Jawica", 1994. – 108 s.

УДК 341.17: 06.013

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТАТУТНОЇ НОРМОТВОРЧОСТІ: ПРОЦЕДУРА РОЗРОБКИ ТА ПРИЙНЯТТЯ СТАТУТУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Зайцева І.О., здобувач

Маріупольський державний університет

Стаття присвячена дослідженню проблем реформування етапів та стадій статутної нормотворчості в галузі муніципального права. Питанням технології статутного нормотворчого процесу та проведення аналізу етапів “становлення” статуту територіальної громади як цілісного юридичного документу.

Ключові слова: статут територіальної громади, нормативно-правовий акт, правотворча ініціатива громади, суб'єкти правотворчості, юридичний документ, об'єкти регулювання, технологія статутного нормотворчості.

Зайцева И.А. ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УСТАВНОГО НОРМОТВОРЧЕСТВА: ПРОЦЕСС РАЗРАБОТКИ И ПРИНЯТИЯ УСТАВА ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ОБЩИНЫ / Мариупольский государственный университет, Украина

Статья посвящена исследованию проблем реформирования этапов и стадий уставного нормотворчества в отрасли муниципального права. Вопросам технологии уставного нормотворческого процесса и анализа этапов становления устава территориальной общины, как целостного юридического документа.

Ключевые слова: устав территориальной общины, нормативно-правовой акт, правотворческая инициатива общины, субъекты правотворчества, юридический документ, объекты регулирования, технология уставного нормотворчества.

Zaitseva I.A. WAYS OF IMPROVEMENT STATUTORIES LAW-MAKING PROCESS: PROCEDURE OF DEVELOPMENT AND ADOPTION OF STATUTE OF TERRITORIAL COMMUNITY / Mariupol state university, Ukraine

The article considers at the challenge of reforming the types and studies of the law-making process of statute of territorial community in the system of municipal law. The proposition is improving the law-making process of two stages development and adoption stages for the Statute of territorial Community. In the article was proposed the procedure of the creation new theoretical methodology aspects of law-making process and analysis stages of the establishment of the Statute of the territorial Community as an integrative legal normative act. The main legal normative act of the territorial Community which establishes the main rules of behavior of members of the Community.

The organizational-legal nature of the Charter of Community is characterized different from other legal acts and procedures of creating and adopting the Charter of the Territorial Community. The qualitative procedure of development directly affects effective implementation of local constitution and efficiency of Statutory Law Institute of Municipal Law of Ukraine.

Legal scholars distinguish three phases regarding statutory rulemaking procedure – the first stage is the project development of the charter, the second stage is the adoption of the Charter, and the third stage – the statute.

The first two phases of development and adoption of the Charter are the source for the "birth" of the charter of the Territorial Community as an integrated legal instrument. Usually in law science all these phases are divided into stages.

The design phase of the charter of the Territorial Community usually consists of law-making initiatives, consideration of projects received and suggestions for preliminary discussions of the draft Constitution.

According to the author, the stage of development of the draft Constitution will only be successful if thorough studies are conducted of all aspects of the Constitution. The Constitution is subject to regulation and deep analysis of relevant information in order to choose the best options and fully understand possible consequences. Finally, the draft of the Charter should be clearly visible to the community and the involved local parties.

The article analyzes the following stages of the rulemaking procedures of the Charter as a municipal comprehensive document and explains new methodology developed by the author of the authorized rule-making process:

1. Create conditions for the adoption of the Charter of the Territorial Community by sharing common understanding of problems and solutions and specific responsibility for both the local authorities and the community.
2. Develop a plan for the future of the local Constitution, the concept of a territorial community legal procedure.
3. Decide on relevant local authority and local government regarding the establishment of the draft Statute of the Territorial Community.
4. Involve the public to collaborate on the project of the Constitution.
5. Published the draft Charter for demonstration and public discussions of the future of the project document. Organize a public hearing to assemble the views of experts on municipal law and offer members of the public to reconcile indifferences on the regulation of local activity.
6. Discussions in the media with the aim of collecting and processing proposals from the community.
7. Agree a development plan for the draft of the Charter of the Territorial Community.
8. Implement awareness of the public discussion of the draft of the Charter directly with the residents of the community: Public hearings, meeting in the community, local referendum and local initiatives.
9. Arrangement discussion and debate the proposals and comments, approval of proposals and comments on the content of the Charter of the Territorial Community.
10. Adopt the final plan of the Charter of the Territorial Community representative's body and take it to a local referendum. Adopt it with a majority of the votes. Include it in the Charter of the Territorial Community by the justice authorities.
11. Published the Statute of the Community and display it on the official website of the local authority and other media.
12. Apply the standards of the Charter in practice, litigation and statutory rights.
13. Control by public supervision governed by community residents, local authorities and compliance reports with the statutory rules and judicial review of compliance with the rules of conduct in the community. The use of the judicial function and the ability to review by the local mayor, a referendum is required in case of breaches of statutory law.

Key words: Statute of territorial Community, legal act, law-making process, communities initiative, lawmaker, document.

Конституційне визнання місцевого самоврядування та прийняття Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» сприяло зміцненню правового статусу територіальних громад, визначивши їх первинними суб'єктами місцевого самоврядування та основними носіями його функцій і повноважень.

Важливою нормативною умовою функціонування територіальної громади та органів і посадових осіб місцевого самоврядування є правові акти, прийняті в системі місцевого самоврядування, насамперед та в першу чергу, статuti територіальних громад. Адже чинне законодавство України про місцеве самоврядування закріплює, що з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування представницький орган місцевого самоврядування на основі Конституції України та в межах законодавства може прийняти статут територіальної

громади села, селища, міста (частина перша ст.19 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні»).

Варто зазначити, що починаючи з 1990 р., коли у вітчизняній науці почалося формування сучасних поглядів на місцеве самоврядування, окремі аспекти проблеми статутів територіальних громад досліджувалися у наукових працях таких вчених, як М.О. Баймуратов, Ю.Ю. Бальций, В.Р. Барський, О.В. Батанов, В.І. Борденюк, Ю.О. Волошин, В.А. Григор'єв, Р.К. Давидов, Ю.В. Делія, В.М. Кампо, М.І. Корнієнко, В.В. Кравченко, П.М. Любченко, М.П. Орзіх, О.С. Орловський, В.Ф. Погорілко, Х.В. Приходько, О.В. Прієшкіна, М.О. Пухтинський, В.П. Рубцов, В.Л. Федоренко, Н.О. Чудик, В.М. Шкабаро та інших вчених.

Незважаючи на важливість проблематики організаційно-правового забезпечення реалізації муніципального статутного права в системі місцевого самоврядування України, залишається ще чимало прогалин, які повинні заповнити подальші наукові дослідження. Відкритим залишається питання процесуального та кадрового забезпечення муніципального статутного нормотворення, формування цілісного інституту муніципального статутного права, сутнісної, змістовної, функціональної та структурної характеристики його основної правової форми – статуту територіальної громади тощо.

Організаційно-правову природу статуту територіальної громади чудово характеризують, відмінні від інших правових актів, такі процедури, як розробка та прийняття статуту територіальної громади. Якісно проведена процедура розробки безпосередньо впливає на ефективне муніципальне правозастосування, і відповідно ефективність інституту муніципального статутного права.

Правознавці виділяють зазвичай три відносно самостійні етапи статутної нормотворчої процедури: перший етап – розробка проекту статуту; другий етап – прийняття статуту; третій – набуття чинності статуту.

Перші два етапи: розробки і прийняття статуту є початковими в процесі “народження” статуту територіальної громади, як цілісного нормативно-правового документу. У свою чергу ці етапи підрозділяються на стадії.

Етап розробки проекту статуту територіальної громади зазвичай складається з правотворчої ініціативи, розгляду проектів, що поступили, пропозицій і попереднього обговорення проекту статуту.

Саме цей етап є початковим у процесі “вироблення” статуту територіальної громади. Цей етап характеризується особливостями, які властиві тільки статуту і є відмінними від розробки проектів інших нормативно-правових актів місцевого самоврядування.

У нині діючій системі місцевого самоврядування не визначено суб'єктів, які мають право внесення проекту статуту територіальної громади на розгляд у місцевій раді. В існуючій практиці місцевого самоврядування суб'єктами, що мають право внесення проекту статуту територіальної громади, є:

- 1) окремі жителі територіальної громади або їх групи, що мають виборче право;
- 2) громадські і політичні об'єднання громадян, зареєстровані на даній території;
- 3) депутати представницького органу місцевого самоврядування;
- 4) сільський, селищний, міський голова.

Враховуючи, що чинний закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” визначає самостійність територіальних громад, то в розробці статуту, суб'єктами цієї процедури не можуть бути органи державної влади.

Законодавцем не прописана процедура підготовки статутів територіальних громад. Проекти місцевих правових актів можуть вноситися депутатами представницького органу територіальної громади, сільським, селищним, міським головою, іншими виборними органами місцевого самоврядування, ініціативними групами громадян, а також іншими суб'єктами правотворчої ініціативи, встановленими нормами самого статуту територіальної громади.

Вітчизняні науковці зауважують, що питання суб'єктів статутної нормотворчості також залишилося поза увагою законодавства, тому необхідно окреслити коло суб'єктів локальної правотворчої статутної ініціативи. О.В. Батанов вважає, що таке право може бути надане мешканцям – членам територіальної громади, які володіють виборчим правом; громадським та політичним об'єднанням громадян, зареєстрованим на даній території; органам самоорганізації населення; органам місцевого самоврядування відповідних територіальних громад; відповідним сільським, селищним, міським головам [3].

Щодо питання про правотворчу місцеву ініціативу громадян, то згідно зі ст.9 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” 1997 р. з місцевою ініціативою можуть виступити члени територіальної громади, як правило це ініціативна група громадян, у порядку, встановленому законом і статутами територіальних громад. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади, відповідно, рішення прийняте з питань, внесеного на її розгляд шляхом місцевої ініціативи, обнародується в порядку встановленому представницьким органом місцевого самоврядування або ж статутами територіальних громад [4].

А.Ф. Ткачук наголошує, що ст.9 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” розвиває положення ст.140 Конституції України, яка декларує право територіальної громади здійснювати місцеве самоврядування як через обрані органи, так і безпосередньо. Важливість даної норми полягає в тому, що вона надає право жителям територіальної громади ініціювати розгляд у місцевій раді будь-якого питання, що відноситься до її компетенції, яке є важливе для громади, але яке не виноситься на розгляд ради через небажання це зробити головою чи депутатами місцевої ради [5].

Наприклад, Статут територіальної громади міста Житомира розроблявся органами міського самоврядування самостійно, спеціалістами юристами міськвиконкому, і був прийнятий міською радою 2/3 голосів від встановленого числа депутатів. У даному випадку роль жителів громади була зведена до мінімуму. Більшість статутів територіальних громад взагалі не вказують порядок розробки статуту територіальної громади, відносячи дане питання в цілому до інших актів місцевого самоврядування [6].

Підготовка проекту статуту територіальної громади – юридично складний і тривалий у часі процес. На цьому етапі проводиться аналітична, змістовна, порівняльна робота, яка призводить зрештою до створення статуту як цілісного юридичного документу [7].

На думку автора, етап розробки проекту статуту буде успішним, якщо досконально вивчені всі сторони даного явища, які підлягають регламентації, поданий аналіз необхідної інформації, вибрані найкращі варіанти, прораховані можливі наслідки. При цьому юристами, економістами, соціологами повинні вивчатися різні варіанти статутів, вже прийнятих і діючих у системі місцевого самоврядування. Зрештою, у проекті статуту повинні чітко вимальовуватися об'єкти регулювання і весь перелік питань локальних відносин.

Аналіз нормотворчої процедури розробки, прийняття і внесення змін до статутів територіальних громад показує значні розбіжності в підходах розробників до процедури розробки статуту територіальної громади.

При процедурі розробки проекту статуту територіальної громади дослідники зазначають необхідність дотримуватись ряду правил:

На початку роботи потрібне використання наукової концепції, яка повинна передбачати :

- 1) характеристику предмета і цілей майбутнього статуту;
- 2) аналіз правових актів місцевого самоврядування;
- 3) огляд досвіду розробки статутів інших територіальних громад;
- 4) основні положення та норми створюваного статуту;
- 5) прогнозування наслідків застосування проєктованих норм;
- 6) зразкову структуру Типового статуту територіальної громади.

Проект Статуту територіальної громади має бути опублікований, акт – проект майбутнього Статуту розміщений на місцевому порталі для попереднього обговорення, збору пропозицій і зауважень самого населення.

Рекомендація автора щодо стадії публікації проекту статуту в засобах масової інформації територіальної громади для попереднього обговорення його населенням, відноситься до важливого принципу розвитку істинного народовладдя в Україні. Суспільне обговорення має на меті оцінку і критику положень проекту найважливішого нормативно-правового акта місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що В.Ю. Барвицький пропонував прийняття статуту через процедуру місцевого референдуму. Хоча Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” визначає, що статут може бути прийнятий представницьким органом місцевого самоврядування [8, 12], однак не забороняє проведення його через референдум.

На нашу думку, статут має прийматися саме на місцевому референдумі, що є реально демократичним механізмом процесу прийняття статуту територіальної громади. Пряме волевиявлення громадян є найбільш демократичним джерелом правотворчості, крім того це надасть статуту більшого авторитету “в очах” власної громади та значимості документа з боку місцевої влади, виступаючи актом договору про взаємодію між владою та громадою на місцях.

Дана позиція підтримується і самими громадами, які прагнуть надати статутам більшої значущості, а в конфліктних ситуаціях забезпечити легітимність статуту шляхом проведення місцевого референдуму. У такому випадку автори “Посібника з розвитку громад” пропонують компромісний вихід – провести низку заходів з громадського обговорення проекту статуту, заключні громадські слухання і прийняти статут двома третинами голосів від загального складу місцевої ради, а також у такий самий спосіб вносити зміни і доповнення до статуту. Запропонований варіант передбачає залучення жителів громади до розроблення положень статуту, адже місцеві ради приймають статuti територіальних громад механічно.

Автор вважає за необхідне провести самостійний аналіз етапів становлення статуту територіальної громади як цілісного документа, і запропонувати наступу технологію статутного нормотворчого процесу.

1. Створення передумов для прийняття статуту територіальної громади: розуміння владою і громадою необхідності спільного вирішення конкретних проблем та відповідальності за розвиток території громади.
2. Розробка концепції – плану майбутнього статуту територіальної громади спеціалістами міськвиконкому.
3. Рішення відповідного представницького органу місцевого самоврядування про створення проекту статуту територіальної громади.
4. Залучення широкої громадськості до співпраці над проектом статуту територіальної громади.
5. Опублікування для демонстрації та загального обговорення матеріалів проекту майбутнього статуту, заслуховування і врахування думки експертів та представників громадськості з питань узгодження всіх варіантів.
6. Проведення обговорення в ЗМІ територіальної громади, з метою збору конкретних письмових пропозицій та зауважень щодо змісту проекту статуту територіальної громади.
7. Розробка попереднього узгодженого проекту плану статуту територіальної громади.
8. Проведення роз’яснювальної роботи серед громадськості, обговорення проекту безпосередньо з жителями територіальної громади.
9. Проведення дискусій та обговорення пропозицій та заперечень, затвердження пропозицій та заперечень щодо змісту проекту статуту в інтернет-мережі.
10. Затвердження остаточного плану статуту територіальної громади представницьким органом місцевого самоврядування та прийняття статуту територіальної громади

більшістю голосів від загального складу ради або шляхом проведення місцевого референдуму. Реєстрація статуту органами юстиції у встановленому Законом порядку.

11. Опублікування статуту територіальної громади та розміщення документа на офіційному сайті місцевої влади та в інших місцевих засобах масової інформації для ознайомлення з текстом Статуту членами громади.
12. Впровадження статуту територіальної громади в життя громади, правозастосування норм статуту територіальної громади на практиці.
13. Реалізація положень і принципів статутного права в практичній діяльності місцевого самоврядування. Громадський і судовий нагляд за дотриманням правил поведінки в громаді. Застосування судових санкцій у разі порушення норм статутного права.

У Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні" не передбачено обов'язкове обговорення проекту статуту. Проте ця процедура ще раз би підкреслила самостійний характер місцевого самоврядування як істинної форми народовладдя.

Основне завдання процедури обговорення проекту статуту полягає в можливості усвідомлення місцевим населенням безпосередньої можливості управління місцевими справами [9].

Процес суспільного обговорення проекту статуту територіальної громади зазвичай має бути обмежений терміном, який встановлюється представницьким органом місцевого самоврядування. У різноманітних територіальних громадах він може бути визначений по-різному, у цьому і виявляється право кожної територіальної громади на здійснення місцевого самоврядування в межах своєї території. Але в більшості існуючих статутів територіальних громад даний термін, як правило, не визначається.

Підходячи до завдання юридичного оформлення проекту статуту, фахівцям треба пам'ятати, що, як і будь-який офіційний документ, статут територіальної громади повинен мати свої реквізити. До них відносяться:

- форма акта (найменування документа);
- заголовок;
- дата прийняття;
- підпис місцевого голови;
- місце і дата підписання;
- реєстраційний номер.

Будучи за своєю природою підзаконним нормативно-правовим актом, статут територіальної громади містить у собі правові норми. Норми, що містяться в статуті, є в більшості своїй специфічними, оскільки покликані регулювати відносини в окремо взятій територіальній громаді. Виходячи з цього, можна з'ясувати і сам зміст правових норм, що закріплюються в статуті: за яких умов норма повинна діяти; правила поведінки учасників правовідносин; заходи примусу для виконання норм [7].

Зміст правової норми повинен визначатися цілями статуту територіальної громади, що готується, і положеннями інших нормативно-правових актів. У тексті статуту територіальної громади положення мають бути викладені у вигляді нормативних правових приписів – правових формул, що виражають завершену думку.

При підготовці проекту повинні забезпечуватися логічна послідовність викладу правових норм і перехід від загальних положень до конкретних. Загальні приписи у свою чергу визначають мету статуту територіальної громади, сферу регульованих ним відносин. Необхідно прагнути до зрозумілості і чіткості викладення нормативних приписів, зміст положень має бути доступним і зрозумілим як посадовим особам місцнього самоврядування, так і самому населенню громади, які мають користуватися даними нормами на практиці.

Як обов'язковий компонент у статуті мають бути передбачені спеціальні правові механізми, що забезпечують його дотримання (заходи заохочення, контроль, порядок вирішення суперечок), а також засоби захисту встановлених прав громадян та інших осіб [1].

Наступним логічним етапом є внесення проекту статуту на розгляд місцевої ради і процедури його прийняття.

Що стосується усталеного порядку прийняття статутів територіальних громад, то Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" 1997 р. визначає тільки одного суб'єкта прийняття статуту територіальної громади – це представницький орган місцевого самоврядування. Що ж до прийняття статуту населенням безпосередньо, то в цьому Законі ця можливість не передбачена. У свою чергу, ст.19 Закону встановлює, що "Статут територіальної громади села, селища, міста може бути прийнятим представницьким органом місцевого самоврядування на основі Конституції України та в межах Закону" [10, 7]. Тобто тут прямо встановлено, який саме суб'єкт зобов'язаний приймати статут територіальної громади.

Дана норма суперечить демократичним принципам, де пріоритет належить тим нормативно-правовим актам, які приймаються самим населенням, пряме волевиявлення громадян служить найбільш демократичним джерелом правотворчості. У даному випадку сама територіальна громада, її населення фактично випадає з процесу нормотворчості статуту територіальної громади. Вирішення цієї проблеми автор вбачає в підключенні до процесу розробки і прийняття статуту територіальної громади ініціативної групи членів територіальної громади, що внесла б проект статуту або окремих положень статуту, і виступала в даному нормотворчому процесі як найбільш зацікавлений суб'єкт статутної нормотворчості. Шляхом збору пропозицій від населення територіальної громади та внесення на розгляд місцевої ради і затвердження даних положень нормами муніципального статутного права.

Місцева ініціатива, громадські слухання, збори за місцем проживання громадян мають бути закріплені в змісті статуту територіальної громади доцільно було б закріпити окремо процедуру безпосереднього волевиявлення населення в окремій статті, а назва статті може повністю відповідати даному питанню. Наприклад, "Про порядок прийняття і правозастосування Статуту територіальної громади щодо проведення місцевих ініціатив членів громади".

Прийняття статуту територіальної громади відрізняється досить складною і відмінною від інших нормативно-правових актів процедурою. Це пояснюється тим, що статут територіальної громади є специфічним нормативно-правовим актом та має вищу юридичну силу, ніж інші акти системи місцевого самоврядування.

Вивчення практики прийняття статуту територіальної громади в Україні показує, що в більшості своїй статуту приймаються кваліфікованою більшістю голосів депутатів представницького органу місцевого самоврядування. Такий спосіб є найбільш поширеним у сучасній практиці прийняття статуту територіальної громади [2].

Статут територіальної громади приймається відповідною радою не менше ніж 2/3 голосів від встановленого числа депутатів відповідної ради. Що стосується визначення загальної чисельності депутатів представницького органу місцевого самоврядування, то вона закріплена в регламенті цього органу відповідно до вимог чинного законодавства про місцеве самоврядування.

Оскільки чинним законодавством не встановлений альтернативний варіант прийняття статуту територіальної громади безпосередньо самим населенням, однак зазвичай використовується форма прямого волевиявлення населення – місцевий референдум. Якщо місцеве населення виступає з ініціативою про прийняття статуту на референдумі, таке право йому повинно бути надано.

Як відмічає Ю.О. Тихомиров, відповідь на питання про способи оформлення безпосереднього волевиявлення населення, яким є статут територіальної громади, про можливості надання йому юридичного сенсу, про співвідношення такого рішення з правовими актами дуже складна і її доводиться шукати в механізмі саморегуляції поведінки. Громадяни, їх колективи, соціальні спільноти самі виробляють правила поведінки, норми, оформляють їх в положеннях статутів територіальних громад і добровільно їх наслідують. Відбувається фіксоване пряме волевиявлення, яке стає юридично значущим рішенням-актом. Цей акт має високу значимість і цінність і його слід включити в загальну систему правових актів [11].

На думку автора, організаційно-правовий механізм муніципального статутного нормотворення має бути побудований

- на принципі реалізації громадянської правосвідомості, складовими якого є вироблення, прийняття і застосування соціально-правових норм статуту територіальної громади, як найвищому акті-рішенні жителів громади на основі соціального партнерства, шляхом прямого волевиявлення і добровільного наслідування цих норм самими членами громади;
- на підході до процедури статутного нормотворчого процесу в частині змістовного наповнення процесів вироблення і прийняття статуту територіальної громади заходами, пов'язаними з реалізацією активності членів територіальної громади у вигляді правотворчої ініціативи, соціального моніторингу, безпосереднього обговорення та прийняття проекту статуту членами територіальної громади.

У запропонованій авторській технології нормотворчого процесу етап вироблення проекту статуту територіальної громади є ефективним насамперед через механізми залучення громадян до процесу вироблення і проектування статутних положень. Наголошено, що вдосконалення цього етапу статутної нормотворчої процедури має здійснюватися з максимальним використанням ініціативи громадськості, через розгляд проектів, що поступили від громадян, пропозицій і рекомендацій від попереднього обговорення проекту статуту безпосередньо членами громади. Найширшого залучення громадськості потребує й етап прийняття статуту територіальної громади, на якому має бути задіяний механізм прийняття статуту територіальної громади безпосередньо населенням на місцевому референдумі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кухарук О. Запровадження статутів територіальних громад – підстави та переваги / О. Кухарук, В. Бойко // Місцеве самоврядування та статутне право в Україні: зб.мат. – Чернігів, 2003. – С. 5-8.
2. Заяць Д.Д. Статутне регулювання системи місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04 / Д.Д. Заяць. – Львів, 2009. – 211 с.
3. Батанов О. Питання розробки та прийняття статуту територіальної громади / О. Батанов // Юридичний журнал. – 2004. – №3. – С. 38-40.
4. Посібник з розвитку громад. Практичний poradnik для небайдужих / А. Дуда, Л. Єльчева, І. Ібрагімова та ін. – К.: «Лат & к», 2008. – 458 с.
5. Ткачук А. Місцеве самоврядування в Україні / А. Ткачук, Ю. Саєнко, Ю. Привалов // Розбудова держави. – 1997. – №10. – С. 52-58.
6. Росенко М.І. Статут територіальної громади / М.І. Росенко // Теорія та практика державного управління: зб. наукових праць. – Вип. 3 (18). – Х.: ХарРІДУ НАДУ, 2007. – С. 329-337.
7. Тихомиров Ю.А. Правовые акты: учебно-практическое и справочное пособие / Ю.А. Тихомиров, И.В. Котелевская – М.: Юринформцентр, 1999. – 381 с.
8. Барвицький В. Методичні рекомендації з підготовки статуту територіальної громади [Електронний ресурс] / В. Барвицький. – Режим доступу: <http://uaprom.net/file/f4834/metod.rekomend.statut.pdf>.
9. Орзіх М.П. Місцеве самоврядування в незалежній Україні / М.П. Орзіх; за ред. М. Пухтинського // Місцеве самоврядування: 10 років здобутків. – К.: Атіка, 2002. – С. 61-70.
10. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України, Про асоціації органів місцевого самоврядування: Закон України // Чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 5 черв. 2009 р. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2009. – 88 с.
11. Тихомиров Ю.А. Аналитическая информация про порядок подготовки и реализации законов / Ю.А. Тихомиров. – М.: Юстицинформ, 2000. – 79 с.